

mum Eccl. 39. — Ad argumenta, quæ in contrarium inducebantur, respondendum superest, et imprimis sunt explicanda tria testimonia, quæ probare videntur, quosdam Angelos per se, et ex divina intentione creatos esse, ut sint mali, ac propterea hoc illis esse naturale. Primum erat illud Eccl. 39: *Sunt spiritus, qui ad vindictam creati sunt.* Cujus prima expositio est ibi nomine *Spiritus* non significari Angelos, sed ventos tempestates moventes, vel sterilitatem facientes, qui dicuntur creati, id est, facti, seu excitati in vindictam hominum peccatorum. Estque probabilis expositio, cui consonat illud Psal. 10: *Spiritus procellarum pars calicis eorum.* Secundo, ut supra indicavi, intelligi potest testimonium illud de Angelis malis, qui non dicuntur creati ut mali sunt, sed postquam mali effecti sunt, creati, id est, deputati sunt in vindictam, vel suorum scelerum, vel etiam ut sint ministri in vindictam hominum peccatorum, quod illo loco magis intentum videtur.

20. *Ad secundum Ps. 103.* — *Ad tertium Job. 40.* — *Ad quartum ex ratione ibidem.* — Secundum testimonium erat illud Psalm. 103: *Draco iste, quem formasti,* etc. Sed ibi non est sermo de malo Angelo, sed de cete grandi, seu balæna quam creavit Deus, ut in mari luderet, et ut suam potentiam in illo pisce specialiter ostenderet; et similiter in tertio testimonio ex Job 40, per Behemot, et Leviathan non significatur ad litteram malus Angelus, sed animalia quædam ingentis magnitudinis, unum terrestre, et aliud aqueum, quod est idem cum alio, quod in dicto Psalmo Draco appellatur. In sensu autem mystico solent hæc loca de dæmone exponi, quod parum refert. Tum quia ex sensu mystico non sumitur efficax argumentum. Tum etiam quia in Job nullum est verbum, quod indicet Behemot, aut Leviathan fuisse creatum malum faceret. In Psalmo vero si nomen *Draconis* dæmoni accommodetur, supponitur Angelus ille jam factus malus, et sic dici potest DEUS, illum destinasse ad illudendum ei, etc. Ratio vero ibi adjuncta postulat quæstionem in capite sequenti tractandam.

CAPUT III.

UNDE HABEAT ANGELUS, UT POSSIT PECCANDO FIERI MALUS: ET AN FIERI POTUERIT CREATA NATURA SUA IMPECCABILIS.

1. *Satisfit priori parti tituli.* — *Certum de fide est Angelos potuisse peccare.* — Ex dictis in

præcedentibus capitulis evidenter concluditur, Angelos aliquos suo arbitrio, et voluntate factos esse malos. Nam suppositum est, aliquos Angelos esse malos, et ostensum est, nullos esse posse naturaliter malos: necessario ergo concluditur, illos, qui mali sunt, voluntate sua, et arbitrio factos esse malos, et ita concludunt Patres omnes contra Manichæos, et Priscillianistas disputantes: probando enim non esse Angelos natura sua malos, statim subinferunt, arbitrio, et electione factos esse malos. Et ita de facto certum, et de fide est, Angelos (indefinite loquendo) potuisse peccare, quia de facto peccarunt, et peccando mali effecti sunt, juxta illud Job 4: *In Angelis suis reperit pravitatem,* et 1, Joan. 3: *Diabolus ab initio peccat,* et Joan. 8: *Mendax est, et pater mendacii ille homicida erat ab initio.* Ex hoc autem facto optime sequitur, aliquos Angelos fuisse creatos capaces peccati. Quod autem hæc potestas peccandi omnibus Angelis creatis communis fuerit, licet non sit tam manifeste de fide, nihilominus satis certum est ex doctrina Patrum, ut in libro quinto, capitibus primo et secundo ostensum est.

2. *Pro posteriori parte tituli prima sententia affirmans.* — Ad investigandam autem radicem hujus veritatis, inquirunt theologi, utrum potuerit fieri creatura rationalis, vel intellectualis ex natura sua simpliciter impeccabilis, quam quæstionem supra libro tertio, capite septimo, tractavimus solum de impeccabilitate in naturalibus, hic autem de absoluta impotentia peccandi tractanda est. In quo puncto prima sententia est, non repugnare, aliquam creaturam rationalem esse ab intrinseco impeccabilem. Ita sentit Ocham, in 1, dist. 44, q. unic., a. 1, qui non solum de creatura pure spirituali loquitur, sed etiam de natura composita ex corpore et anima spirituali, distincta specie a natura humana, et anima nostra rationali: supponit enim, posse dari hominem, id est, animal compositum ex corpore, et anima ratione utente, distinctum specie ab homine, prout nunc creatus est, et perfectiorem illo essentialiter, et consequenter illum potuisse produci natura sua impeccabilem. Quod confirmat verbis Augustini citatis ibi a Magistro, ex l. 11 Gen. ad litt., c. 7, dicens: *Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet, etiamsi talem fecisset, quis dubitat meliorem fecisse?* Rationem autem nullam adducit, nec modum impeccabilitatis explicat.

3. Alii vero sentiunt posse fieri a Deo crea-

turam rationalem, non liberam, sed ex necessitate determinatam ad unum, et illam fore impeccabilem, quia non potest esse determinata, nisi ad bonum, quia non potest esse naturaliter mala, seu ad malum determinata, ut capite præcedenti probatum est. Quod autem ad bonum sit determinata ex natura sua, non videtur repugnans, quia nec ex parte Dei repugnat, dare creatæ voluntati talem determinationem, cum sit ad bonum, neque ex parte naturæ creatæ repugnat illam recipere: quia illa determinatio solum est limitatio quædam ad talia objecta, tali naturæ convenientia, nulla autem limitatio repugnat finitæ naturæ, quatenus talis est, seu ex vi sui generis; ergo poterit Deus facere creaturam rationalem, sic limitatam. Alii denique aliter explicant modum possibilem hujus impeccabilitatis, utique quia potest esse connaturalis homini visio beata, quæ ex natura sua facit hominem impeccabilem.

4. *Secunda sententia negans.* — *Explicatur primo indefinite.* — *Explicatur secundo absolute.* — Secunda sententia negat, esse possibilem voluntate creatam, sit impeccabilis ab intrinseco circa totam materiam, in qua potest operari; quæ duobus modis potest intelligi. Primo negative tantum, seu indefinite, id est, non posse creaturam ita esse impeccabilem, ut in aliqua materia saltem supernaturali peccare non possit. Et ita docent hanc conclusionem omnes Thomistæ, 1 p., q. 63, a. 4, ubi D. Thomas ad minimum hoc docuit, et Durandus 3, dist. 23, q. 1. Alius vero sensus est universalior, videlicet, voluntatem creatam in nulla materia esse posse impeccabilem, scilicet, neque in materia naturali, nec in supernaturali. Quæ sententia tribui potest theologis dicentibus, nullam esse posse voluntatem creatam, quæ suæ naturæ relictæ intra ordinem etiam naturalem peccare non possit: nam inde sequi videtur, multo magis posse peccare in materia supernaturali, si ad illam elevetur extra visionem beatam, et in illo ordine suæ naturæ, ut cooperanti communi gratiæ relinquatur. Et ita sentit D. Thomas, in 3, dist. 23, q. 1, a. 1, et q. 24, de Verit., art. 7 et 3, contra Gent., c. 109. Et idem revera sentit in 1 p., q. 63, a. 1, ut in d. lib. 3, cap. 7, notavi. Idem bene docet Alensis, 2 p., q. 91, memb. 1, art. 2, § 3, et alii scholastici in 2, dist. 23, præsertim Scotus et Richardus, quos cum Paludano in dict. c. 7, allegavi. Idemque supponit ibi Bonaventura, art. 1, q. 1, præsertim in ratione prima, ait enim potuisse Deum creare hominem

inexpugnabilem (idemque de Angelo diceret) sed non fecisse, ut constaret, solum Deum esse, qui non potest deficere; ergo supponit, creaturam solum per adjutorium creatoris fieri posse inexpugnabilem, seu impeccabilem, per se autem defectibilem esse. Idem tenet ibi Ægidius, Argentina et Carthusianus. Citatur enim Hervæus, in 2, dist. 5 et 7, q. 1. Idem tradunt Argentina 2, dist. 6, q. 1, a. 1, et ibi Malonius, disp. 3.

5. *Tertia et media sententia, possibilem esse creaturam per gratiam impeccabilem, non per naturam.* — Tertia sententia quasi media excogitari potest, nimirum voluntatem angelicam, seu creatam non posse quidem ex vi solius naturæ esse ita impeccabilem, ut si in pura natura solis suis viribus relinqueretur, peccare posset, nihilominus tamen per gratiam solam a gloria separatam fieri posse quasi connaturaliter impeccabilem. Quia posita gratia, ex vi ejus fieret impeccabilis in omni materia tam naturali, quam supernaturali, seclusa visione beatifica, et nulla addita speciali confirmatione, et præsertione a peccato per peculiare gratiæ auxilium, sed per solam determinationem inhærentis gratiæ habitualis cum donis et virtutibus suis. Potestque hoc suaderi, quia hoc non repugnat imperfectioni naturæ creatæ, nec principis fidei, quia simpliciter loquendo illa impeccabilitas non esset per vires naturæ, sed gratiæ, sicut est impeccabilitas gloriæ, quamvis illa sit connaturalis visioni creatæ. Deinde ita declaratur, quia natura angelica talis est, ut per se, ac pure sumpta vix possit peccare intra naturæ ordinem. Nam quod Durandus, et alii dixerunt, Angelum in puris naturalibus non posse peccare, licet de absoluta impossibilitate verum non sit (ut supra dixi) nihilominus saltem verum est tanta facilitate posse Angelum vitare omne peccatum intra ordinem, ac materiam naturalem, ut vix possit circa illam peccare; ergo adjuncta inclinatione, et illustratione gratiæ, quæ in naturalibus etiam naturam perficit, fieri poterit simpliciter impeccabilis in naturalibus. Et consequenter etiam in supernaturalibus, tum quia non potest Angelus in supernaturalibus deficere, quin etiam contra naturam peccet: tum etiam quia rectitudo supernaturalis magis proportionata est gratiæ, quam naturalis. Quod si hic modus possibilis est, consequenter erit probabile, aliquos Angelos creatos esse ab intrinseco impeccabiles, saltem per intrinseca dona gratiæ.

6 *Prima conclusio.* — *Secunda sententia vera*

est, et in posteriori sensu probabilior. — Inter has vero opiniones, secunda omnino vera est, et in posteriori sensu probabilior, quam in primo. Ad aliam ergo confirmandam suppono primo, Angelum habere voluntatem peccabilem in materia naturali. Hoc ostendi, dicto libro tertio, capite septimo, ubi eandem esse rationem de omni creata voluntate, probavi. Unde pro omnibus sequentibus assertionibus, et rationibus præ oculis habendum est, quoad hanc proprietatem idem esse loqui de uno Angelo, et de omnibus, et de voluntatibus creatis, ac de creabilibus. Tum quia eadem ratio in omnibus versatur: nam, proportionem servata, idem principium, seu radix peccabilitatis in omnibus invenitur. Tum etiam quia gradus perfectionis simpliciter, qui non est communicatus aliquibus speciebus, in hoc universo existentibus, non est communicabilis creaturis, sed incapax peccandi ex vi solius naturæ magna perfectio est; ergo si non est communicata aliquibus speciebus creatis, signum est non esse communicabilem cuicumque spiritui creabili. Quia oporteret, talem spiritum esse distinctum, non tantum secundum specificam perfectionem, sed etiam genere et gradu ab omnibus creatis: quod est contra perfectionem universi, ad quam spectat, ut ex omnibus rerum, seu graduum ordinibus constet, ut recte argumentatur D. Thomas supra in 2, dist. 23, q. 3, art. 1, in primo argumento *Sed contra*, et 1 p., q. 50, art. 1, ut in libro primo visum est.

7. *Secunda conclusio.* — Nullus Angelus possibilis est impeccabilis, in aliqua materia. — *Probatur Primo ex facto.* — *Probatur secundo ex Scriptura et Patribus.* — Dico secundo, nullus Angelus possibilis est impeccabilis simpliciter ex natura sua in aliqua materia. Probatur primo ex facto, quia ex Angelis creatis quidam de facto peccarunt, et reliqui potuerunt peccare, utrumque enim ostensum est; ergo idem dicendum est quoad possibilitatem peccandi de omnibus Angelis possibilibus, juxta regulam positam. Secundo idem probatur ex Patribus adjunctis nonnullis sacrae Scripturae testimoniis, quale est illud Pauli de Deo dicentis: *Qui solus habet immortalitatem*, 1 Timot. 6, illa enim verba non solum de immortalitate opposita morti naturali, aut corruptioni, vel amissioni sui esse, sed etiam de illa, quæ opponitur morti peccati, intelligunt Patres, dicuntque illam, ut capacitatem peccati excludit esse Dei propriam. Unde Ambrosius, l. 2, de Fide, c. 3, sic includit: *Ergo*

corruptionis, et mortis, etiamsi non moriatur, aut peccet, capax est omnis creatura, ubi de Angelis specialiter id docet, et Hieronymus, epist. 146, ad Damasc., de Filio prodigo, in fine, ponderans verba Psal. 147: *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Non dicit*, inquit, *omnis homo, sed omnis vivens, id est, non Evangelista, non Apostolus, non Propheta, ad majora conscendo, non Angeli, non Throni, non Dominationes, non Potestates, cæteræque virtutes: solus Deus est, in quem peccatum non cadit, cætera cum sint liberi arbitrii, in utramque partem suam possunt flectere voluntatem*: et postea ad hoc confirmandum testimonium Pauli ad Timothæum adducit. Eandem sententiam, et interpretationem habet Augustinus, lib. 3, cont. Maxim., cap. 12, ubi per immortalitatem absolutam immutabilitatem intelligit, quæ soli Deo convenit: nam homines, et Angeli peccando aliquo modo moriuntur. *Et omnes* (inquit) *qui non peccaverunt peccare potuerunt, et cujuscumque creaturæ rationali præstatur, ut peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratiæ.* Et cap. 23, fere eodem modo exponit verba Christi, Matth. 19 et Luc. 18: *Nemo bonus, nisi solus Deus*, utique quia de se ita bonus est, ut non possit esse malus, quod creaturæ non convenit.

8. *Probatur tertio ex iisdem.* — Tertio ponderari solet illud Job 4: *Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, et in Angelis suis reperit pravitatem; quanto magis qui habitant domos luteas?* etc. Ubi, teste Hieronymo, lib. 2, contr. Jovin., non longe a principio, omnem creaturam peccare posse commemorat. Et postea cum Luciferi casum enarrasset, adjungit: *Si altissima illa sublimitas cecidit, quis cadere non possit?* Unde ad Galat. 6, in principio, ait: *Excepta Trinitate omnem creaturam* (utique ratione utentem) *licet non peccet, tamen posse peccare*, et Gregorius, lib. 5 Moral., c. 27, alias 28: *Natura angelica, inquit, etiamsi contemplatione auctoris sui inherendo, in statu suo immutabiliter permanet, eo tamen ipso, quod creatura est, in semetipsa vicissitudinem mutabilitatis habet.* Idque probat ab effectu, quia multi Angeli peccarunt: unde colligit etiam reliquos omnes potuisse peccare, sentiens eandem esse radicem mutabilitatis in omnibus, quod in omnibus possibilibus æque procedit. Et eandem doctrinam habent Fulgentius, lib. de Fide ad Petr., cap. 3 et 23, Gregorius Nissenus, lib. 7 Philos. qui est de liber. Arb., cap. 3, seu Nemesis, lib. de Homine, cap. 41, et Damascenus, lib. 2, cap. 27, Anselmus, lib. 2, cur Deus homo, c. 10.

Denique Augustinus, in lib. 12, de Civit., c. 6, sufficientem rationem, ob quam Angeli omnes peccare potuerunt, esse putat, qui creati fuerunt ex nihilo cum libera voluntate, quæ ratio in omni Angelo, vel creatura rationali possibili locum habet.

9. *Probatur quarto rationibus.* — Quarto probatur hæc veritas rationibus, quæ ex dictis Patribus colliguntur, et supra libro tertio, capite septimo; explicatæ sunt de potestate peccandi contra rationem, seu finem naturalem: et a fortiori procedunt de potestate peccandi contra supernaturalem finem, et in materia supernaturali. Prima igitur ratio sit, quia voluntas creata suæ naturæ relicta potest peccare in materia, quæ per naturalem rationem regulatur, et in ordine ad ultimum finem consentaneum tali naturæ; ergo multo facilius potest deficere, et peccare in ordine ad regulam et finem supernaturalem; ergo in nulla materia est ex natura sua impeccabilis. Hæc secunda consequentia nota est ex declaratione in principio facta, et ex sufficienti membrorum enumeratione. Antecedens autem in loco citato probatum est. Prima igitur consequentia probatur a fortiori, primo, quia voluntas creata ex natura sua minus potens est ad perficienda opera supernaturalis ordinis, quam naturalis; ergo minus potens est ad servandam rectitudinem in omni materia, et operatione supernaturali, quam in naturali; ergo si in materia naturali, et sibi proportionata potest naturaliter deficere, multo magis poterit in supernaturali. Secundo declaratur in speciali actu amoris Dei super omnia, a quo tota rectitudo aliarum actionum aliquo modo pendet. Voluntas enim creata, præsertim angelica, potens est ex natura sua ad diligendum Deum super omnia ut finem naturalem, cum tamen ad diligendum illum, ut supernaturalem finem per se sit impotens, sed non obstante illa potestate diligendi DEUM, ut naturalem finem, potest Angelus in illo amore deficere, et aliquid illi amori contrarium eligere; ergo a fortiori poterit hoc modo deficere ab ordine debito juxta supernaturalem finem. Tertio a fortiori applicatur illa ratio, quod voluntas creata non magis est sua regula in materia supernaturali, quam in naturali, nec magis, imo minus conjunctam illam habet ex necessitate supernaturali materia, qua in naturali, sed hinc provenit possibilitas deficienti a recta regula, ut dicemus; ergo.

10. *Objectio pro tertia sententia faciens.* — Dicitur fortasse, has rationes recte probare,

considerando puras vires naturales voluntatis creatæ, et illam ut sic spectatam ad utrumque ordinem naturalem, et supernaturalem comparando; non tamen probare, considerando voluntatem, ut affectam intrinsece supernaturalibus donis. Nam per illa dona talis voluntas intrinsece potentior fit, et ita poterit fieri impeccabilis ab intrinseco per talia dona, ita ut impeccabilitas illa connaturalis dici possit tali voluntati, ut affectæ talibus donis, sicut dilectio supernaturalis Dei connaturalis est voluntati affectæ charitate infusa, licet ipsi voluntati secundum se spectatæ connaturalis non sit. Nec videtur inconveniens, talem modum impeccabilitatis ut possibilem admittere, ut in tertio modo opinandi argumentabamur. Quia, simpliciter loquendo, talis impeccabilitas non erit ex dono naturæ, sed ex dono gratiæ, per quam non repugnat, voluntatem creatam fieri impeccabilem, sicut in Christo facta est per gratiam unionis, et in beatis per visionem, et dilectionem beatam. Sicut etiam corpus hominis per se spectatum naturaliter est corruptibile, per dotem autem impassibilitatis fit intrinsece incorruptibile, ita ut quatenus affectum tali dono connaturalem habeat incorruptionem, quamvis absolute illi ex dono gratiæ convenit. Ita ergo in præsentī de Angelorum immortalitate spirituali (ut sancti loquuntur) philosophari possumus. Non ergo repugnat, Angelos fuisse creatos ab initio impeccabiles ab intrinseco modo explicato.

11. *Responsio.* — *Omnes Angeli fuerunt peccabiles etiam per ordinem ad gratiæ dona, circa visionem, et unionem hypostaticam.* — *Probatur primo.* — Nihilominus respondemus, seclusa gratia hypostaticæ unionis, et dono gloriæ per visionem, et dilectionem Dei beatificam fieri non posse, ut voluntas creata fiat intrinsece impeccabilis, etiam per dona intrinseca gratiæ. Quia ergo nunc loquimur de Angelis nondum beatis, ideo de illis simpliciter dicimus, non fuisse impeccabiles ab intrinseco, nec connaturaliter, etiam per respectum ad aliquod intrinsecum gratiæ donum. Et probatur primo ex his, quæ facta sunt: nam, ut dixi, in hac materia validum est a facto ad possibile propter identitatem rationis. Nunc ergo Angeli, qui peccarunt, prius creati sunt cum donis gratiæ (ut supra ostensum est, et iterum statim dicetur) et per illa dona non sunt facti impeccabiles; ergo nec cæteri Angeli, qui non peccarunt, fuerunt impeccabiles per intrinseca dona gratiæ, quæ ordine temporis, vel naturæ antecesserunt operationem, sed postea solum